

Gert De Sutter (a), Stefan Grondelaers (b) & Steven Delarue (c)

(a) Universiteit Gent

(b) Radboud Universiteit Nijmegen

(c) Onderwijscentrum Gent

Contact: gert.desutter@ugent.be

Het eeuwigdurend spagaat? De leraar Nederlands tussen taalpraktijk en taalbeleid

1. Inleiding

U herinnert zich vast nog dat het West-Vlaamse *jeunen* vorig jaar door de krant *De Standaard* en *Radio 1* uitgeroepen werd tot het mooiste dialectwoord van Vlaanderen. Ook *apsjaar*, *tjiejpmuile* en *hennig* scoorden goed. Kinderen die *hangde* zeggen in plaats

van *bing* lachen we begripvol toe en wanneer de Vlaamse acteurs in de populaire reeks *Wat als?* zich een Marokkaans accent aanmeten, vinden we dat met z'n allen grappig.

2. Angst voor variatie

Door een jarenlang monotoon en variatievijandig taalbeleid verstart die spontane, natuurlijke omgang met taalvariatie totaal zodra men de les Nederlands betreedt, met als voornaamste slachtoffer de leraar Nederlands. Die bevindt zich in een erg pijnlijk en schijnbaar onoplosbaar spagaat tussen het erkennen van taalvariatie als studieobject en het bestraffen van diezelfde taalvariatie als communicatiepraktijk in de klas, vooral wanneer die een te grote bedreiging voor het onaantastbare Standaardnederlands vormt. In dat verband moet vooral de tussentaal het ontgelden: tussentaalsprekers worden geregeld 'onbeschoft' genoemd, of 'lui' of 'slordig'. Leerkrachten die dan de moed hebben om de tussentaal en andere niet-standaardvariëteiten als evenwaardig te beschouwen (zoals Sofie Begine vorig jaar met haar project *goesting in taal*) worden daarbij vrijwel meteen genadeloos neergesabeld door de zelfverklaarde hoeders van de standaardtaal. Opiniemakers als Mia Doornaert, Joël De Ceulaer en Walter Zinzen, niet gehinderd door enige kennis van zaken, zijn berucht om hun onverzettelijke houding ten opzichte van de tussentaal en doen elke standaardtaaldiscussie ogenblikkelijk ontaarden in scheldpartijen die alle deelnemers de loopgraven injagen en de leerkracht verweesd achterlaten. Ook voor de oud-ministers van onderwijs, Vandenbroucke en Smet, kan er geen twijfel over bestaan dat leerlingen de lat 'hoog' moeten leggen en dat professionele communicatie enkel plaats kan vinden in de standaardtaal. Wie geen standaardtaal kan of wil spreken, plaatst zich volgens hen buiten de maatschappij. De Nederlandse Taalunie vaart daarentegen een veel gematigder koers en vindt dat taalnormering niet van bovenaf moet worden opgelegd, maar *bottom-up* zou moeten gebeuren.

In deze kakafonie van meningen en visies proberen leerkrachten zich weliswaar zo goed mogelijk te houden aan de traditionele standaardtaalnorm, maar daardoor leren jongeren enkel die ene variëteit spreken, die nog steeds wordt voorgesteld als 'neutraal' en 'algemeen bruikbaar'. Dat laatste klopt misschien wel – aangezien standaardtaal door alle Vlamingen begrepen wordt – maar écht neutraal is standaardtaal in deze postmoderne tijd al lang niet meer. Onze maatschappij is sinds de late jaren 1960 sterk veranderd: ze is multicultureler en welvarender geworden, en daardoor is de manier waarop mensen hun leven invullen ook sterk veranderd. Tradities gaan verloren, anti-autoritaire gevoelens steken de kop op en er is een nieuw en onontkoombaar soort identiteitsbeleving ontstaan. De "Laatmoderne" mens heeft volgens sociologen als Anthony Giddens niet langer de vrijheid om geen identiteit te hebben. In het zog van die nieuwe identiteitsprofilering is een ander perspectief op taalvariatie ontstaan: variatie is geen vermijdbare 'ruis' meer, maar een medium waarmee taalgebruikers hun identiteit gestalte geven. Om die reden bestaan écht neutrale taalvariëteiten ook niet

(meer). Wie standaardtaal gebruikt, krijgt etiketten als ‘hoogopgeleid’, ‘professioneel’ en ‘prestigieus’ op gekleefd, en daar heb je op straat, bij de bakker of in het jeugdhuis niet meteen veel aan.

3. Naar een hedendaagse invulling van de standaardtaalnorm

In het boek *De vele gezichten van het Nederlands in Vlaanderen* (De Sutter 2017) roepen we in het laatste hoofdstuk op om tegen de achtergrond van die maatschappelijke veranderingen na te denken over een zinvollere invulling van de standaardtaalnorm. Nogmaals (en wellicht ten overvloede), we pleiten er niet voor om de standaardtaalnorm overboord te gooien. We roepen wel op om tegen de achtergrond van empirisch vastgestelde, sociologische inzichten te streven naar een meer hedendaagse invulling ervan. De standaardtaalnorm moet om te beginnen realistischer zijn: het iconische taalgebruik van VRT-coryfeeën Martine Tanghe en Bavo Claes (dat de meeste Vlamingen niet kunnen en ook niet meer willen realiseren) kan het best ingeruild worden voor het taalgebruik van mediafiguren die getoond hebben dat ze een rijk en realiseerbaar palet aan taalvariëteiten kunnen hanteren: mensen zoals Meryame Kitir, Stijn Meuris, Wannes Cappelle en Adriaan Van den Hoof, om er maar enkele te noemen.

Een nieuw standaardtaalbeleid moet daarnaast ook veel meer inzetten op registerbewustzijn: in plaats van bepaalde taalvariëteiten te verketteren, is het belangrijker om jongeren en anderstaligen te leren ontdekken wat voor taalgebruik gepast is in welke context. Het flexibel kunnen wisselen tussen verschillende variëteiten (en identiteiten) is immers een levensnoodzakelijke strategie geworden in deze digitale tijden, waarin communicatie vrijwel geen enkele beperking meer kent (en identiteit steeds vaker uitsluitend via taal geprofileerd wordt: wie chat, ziet zijn of haar gesprekspartners vaak niet en kan zich enkel van taal bedienen om zichzelf geslaagd in beeld te brengen).

Ten derde moet een hedendaagse invulling van de standaardtaalnorm vertrekken vanuit een individuele verantwoordelijkheid en niet vanuit centraal gezag. Taalgebruikers hebben in toenemende mate de vrijheid om meer of minder van hun identiteit prijs te geven in hun taal, maar ze moeten beseffen dat aan die vrijheid ook een risico verbonden is: in de foute zin opvallen door slordig taalgebruik is dodelijk tijdens een sollicitatiegesprek, maar de afstand met je vriend(in) vergroten door een ‘hogere’ code te kiezen dan hij of zij gebruikt, is minstens even nefast.

Cruciaal is echter vooral dat (jonge) taalgebruikers – of het nu moedertaalsprekers of anderstaligen zijn – moeten leren dat hun taal niet fout, niet slecht, niet verkeerd en niet minderwaardig is. Is de essentie van onze multiculturele samenleving niet dat iedereen trots moet kunnen zijn op zijn of haar taal en achtergrond, zonder ook maar ooit met de vinger gewezen te worden?

4. Het einde van deze linguïstische discriminatie?

De eenzijdige afwijzing van (tussen)taalvarianten waarmee sprekers zichzelf een bepaalde regionale, sociale of etnische identiteit bij elkaar praten, is in dit verband dan ook ongelukkig en onacceptabel. We hebben dit soort linguïstische heksenjacht ooit ‘een ideologisch fossiel’ genoemd, maar dat is eigenlijk geen geschikte term: van fossielen gaat namelijk geen schadelijke werking meer uit. Linguïstische discriminatie, daarentegen, is net zo schadelijk als raciale discriminatie. Laten we proberen de beide vormen van discriminatie zo snel mogelijk de wereld uit te helpen.